

# PONTS I PONTARRONS DE LA SÍQUIA DE MANRESA ENTRE 1679 i 1867: PRIMERA APROXIMACIÓ. I. TERME DE BALSARENY

Ramon CARRETÉ PARERA

## La Síquia dels Manresans

La Sèquia de Manresa (que al Bages, llevat de Manresa, anomenem *síquia*) va ser construïda entre 1339 i 1383, a proposta dels consellers de la ciutat de Manresa i sota privilegi del Rei Pere III de 23 d'agost de 1339, a fi de proveir d'aigua la capital del Bages i els regadius del seu entorn. El Cardener ja resultava insuficient i les grans secades, com la de 1336 i 1337, duïen fam i misèria. Les pestes, sobretot en 1348 i 1374, feren paorosos estralls i n'engavanyaren la construcció; també la Guerra dels dos Peres va fer desviar per a les muralles de la ciutat els pressupostos de l'obra.

El principal mestre nivellador fou el barceloní Guillem Catà. L'obra comença al peu del Castell de Balsareny i ens és tan admirable avui com ho fou per a la gent del XIV, ja que recorre més de 26 quilòmetres amb un desnivell de 10 metres tan sols. Travessa els termes de Balsareny, Sallent, Sant Fruitós de Bages i Manresa i acaba a l'embassament del Parc de l'Agulla, des d'on antigament es distribuïa per dos braços, l'un dels quals subdividit encara, cap a la ciutat, arribant a la Plaça Major pel carrer del Cap del Rec. Durant la construcció de l'obra es va suscitar el conegut plet amb el bisbe de Vic Galceran Sacosta: la mitra vigatana tenia jurisdicció sobre les terres de Sallent i el 1340, ara fa 650 anys, va excomunicar els mestres de la sèquia i els Consellers i Jurats i la Universitat de Manresa, interdicció que va durar cinc anys fins que un miracle, la Misteriosa Llum vinguda de Montserrat a la manresana església del Carme, diu que va posar fi al litigi. Vegeu, per a la història de la síquia, especialment SARRET 1906.

La síquia salva alguns torrents i desnivells considerables mitjançant notables ponts aqüeductes; al seu torn, és travessada per nombrosos pontarrons que permeten el pas dels vianants i, quan s'escau, encarrilen l'aigua dels torrents per damunt o per sota del canal. Avui, diversos trams són subterranis o canalitzats amb tubs, i així alguns pontarrons han desaparegut. Ja antigament hi havia dues mines, la del Balç a Balsareny i la del Mas de les Coves a Santpedor, per on l'aigua passava un bon tros sota terra. Cada pont tenia un nom, i alguns l'han canviat al pas del temps; els pontarrons, en general, reben el nom del torrent que els travessa, i molts noms no s'han conservat en la memòria popular. Se'n conserven algunes relacions: la de Magí Canyelles de 1679, l'acanament de Magí Canyelles en 1680, el reconeixement de Valentí Pla en 1815 (amb interessants propostes de reforma i millora), una relació anònima de 1856 i una memòria de Marià Potó en 1867.

El propòsit d'aquest treball és organitzar i sistematitzar les dades disperses, inèdites (1815 A) o editades fa temps (1836, 1884, 1896, 1906) de forma confusional (1884 sobre 1856) o parcial (1906, amb facsímil 1987, sobre 1815 i 1867) que hi ha més a l'abast sobre els noms de ponts, pontarrons, rieres, torrents i altres llocdits per on la síquia travessa. primera aproximació, perquè en aquesta fase del treball encara no he exhaurit la recerca de documents. Les limitacions d'espai i de temps fan que estalvi tot comentari sobre algunes discrepàncies en l'ordre dels ponts i pontarrons, o sobre la presència o absència d'alguns en els diferents amidaments. En fi, comptant que hi ha documentats entre 25 i 34 ponts, i entre 71 i 98 pontarrons segons les èpoques, em centraré aquí al terme municipal de Balsareny, deixant els altres que la síquia travessa per a una avinentesa millor.

Dóno la transcripció fonètica dels topònims que han pervingut fins avui, i marco amb una fletxa invertida [↵] aquells que no s'han conservat. Aquest treball aprofita materials que, més elaborats, formaran part de la tesi que sobre toponomàstica del terme de Balsareny tinc en curs, sota la direcció del Dr. Joan Veny i Clar. Agraeixo llur inestimable ajut a Mn. Josep M. Gasol, els Srs. Jaume Pons i Agulló i Llorenç Villuendas i el Dr. Josep M. Sabala i Sanfont.

\* \* \*

#### FONTS:

- 1679 A : Magí CANYELLES, *Relació verdadera de tots los ponts y pontarrons que estan fabricats en la obra tant sumptuosa de la Acequia de Manresa* en lo discurs ó termini de set lleguas que te de llargaria dende Balsareny fins á la dita ciutat [1679]. Dins *Descripció de la grandesa y antiguitats de la Ciutat de Manresa* (1680), pp. 369-373. Manuscrit original de la Pabordia de Manresa; el 1855, en desaparèixer la canònica de Manresa, va passar a Vic; més tard es va «perdre» i avui és inaccessible.
- 1679 B : *Ibidem*, Còpia manuscrita de Joaquim SARRET I ARBÓS (1891), pp. 245-250, Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa [= AHCM], manuscrits.
- 1679 C : *Ibidem*, a «Noticias sobre la construcción de la Acequia...», còpia manuscrita anònima de (A), amb mínimes variants. Sense data: AHCM: Arxiu de la Sèquia de Manresa [= ASM], carp. B, doc. 1, ff., 10-12. Conté també 1856 B.
- 1679 a : Magí CANYELLES (1896): *Relació verdadera de tots los ponts y pontarrons que estan fabricats en la obra tant sumptuosa de la Cequia de Manresa en lo discurs ó termini de set lleguas que te de llargaria dende Balsareny fins á la dita ciutat*, dins CANYELLES (1896: 158-161), edició a cura de Leonci Soler i March.
- 1680 A : Magí CANYELLES, Manuscrit original de l'acanament de 1680. Dins *Descripció...*, *op. cit.*, pp. 374-386. Original inaccessible.
- 1680 B : *Ibidem*, Còpia de Sarret i Arbós (1891), *op. cit.*, pp. 250-262.
- 1680 a : Magí CANYELLES (1896; 162-169).
- 1815 A : Valentín PLA, Juan RUBINAT, Buenaventura PRAT; *Reconocimiento general de*

la *Acequia en 1815*, 10 f, en paper segellat. Arxiu de la Sèquia, carpeta D, doc. 3. En castellà.

- 1815 b : Extracte de 1815 A, publicat a SARRET (1906: 155-158). En català.
- 1856 A : *Relació de tots los ponts y pontarrons existents en la Acequia de la ciutat de Manresa en 1r. Janer de 1856*. Original anònim, no localitzat a l'ASM.
- 1856 B : «Noticias sobre la construcción de la Acequia...», còpia manuscrita de finals del XIX, al mateix document que 1679 C: ASM, carp. B, doc. 1, ff. 13-15.
- 1856 a : Edició de 1856 B, sense citar data ni procedència, a MAS (1882; 377-379).
- 1867 A : POTÓ, Mariano (1867): *Memoria descriptiva y planos de la Cequia*. Original no localitzat a l'ASM.
- 1867 a : Extracte de 1867 A, a SARRET (1906: 158-161).

#### BIBLIOGRAFIA

- BENET I CLARÀ, Albert (21987): «*Manresa medieval*», dins *Història de les comarques catalanes. El Bages*, I, Par-Cir edicions selectes, Manresa 1986, 313-356.
- CANYELLES, Magí (1896): *Descripció de la grandesa i antiguitats de la ciutat de Manresa (segle XVII)*. Ed. Leonci Soler i March, «Bibl. Hist. Manresana», Manresa.
- FRANQUESA, Teresa; RECASENS, Josefina (1983); *Coneguem la Sèquia*. Dibuixos de Carles PUCHE, Accèssit Premi Oms i de Prat 1982, Caixa d'Est. de Manresa, Manresa.
- MAS Y CASAS, José María de (1882); *Nueva edición de los Ensayos-Históricos sobre Manresa*. Tipo-litografía de Luis Roca, Manresa (Malgrat la data de la portada, el terme *a quo* de l'edició és l'agost de 1884: l'edició es va retardar, i a les pàgs. sense numerar [475-477] es publiquen sengles documents de 8 de juliol i 7 d'agost de 1884).
- PONS I AGULLÓ, Jaume (1984): *Història Baronia i Castell de Balsareny*, còpia d'un manuscrit anònim del segle XIX. Inèdit. Arxiu Jaume Pons, Manresa. Gentilesa del Sr. J. Pons.
- ROIG I GELPÍ, Fray Juan Gaspar (1692): *Epítome histórico de la Ciudad de Manresa*, Ed. Jayme Surià, Barcelona.
- SARRET I ARBÓS, Joaquim (1906): *La Cèquia de Manresa. Monografia*. Estampa Catòlica de D. Domingo Vives, Manresa, d'on cito. Ara en ed. facsímil: Caixa d'Ests. de Manresa, Manresa 1987.
- (1921): *Història de Manresa*, «Monumenta Historica», I, Impremta i enquadernacions de Sant Josep, Manresa. Ara en ed. facsímil: Caixa d'Ests. de Manresa, Manresa 1984.
- VILLUENDAS I CALVÉS, Llorenç (1990): *Dades històriques sobre la Siquia dels Manresans i altres obres de regadiu del Pla de Bages*, (en preparació; títol provisional), Sallent (consultat per gentilesa de l'autor).

#### TERME DE BALSARENY

La Resclosa dels Manresans [rəsklɔzə ðəlz mənɾəzàns]

1679 B, 1680 B: la obra tant sumptuosa de la Sequia (1679 a, 1680 a: Cequia).— 1815

A: la presa; el Parapeto y envocadura del Canal.– 1856 a: la resclosa o presa; el Parapeto y embocadura del Canal.– 1867 a: la resclosa de Balsarèny<sup>1</sup>.

**El Rastellador gran [↖]**

1680 B, a: el Restallador gran.– 1815 A: el rastillo.

**El Rastellador xic [↖]**

1680 B, a: el Restallador xich<sup>2</sup>.

**Pontarró d'en Ricard [↖]**

1679 B, 1680 B: Pontarró de 'n Ricart (1679 B, a, 1680 a: den Ricart).– 1856 B, 1856 a: Pontarró del Ricart.– 1867 a: els torrents anomenats de 'n *Ricart*, [...] <sup>3</sup>

**Pontarró del Colador [↖]**

1679 B, c 1679 a, 1856 B, 1856 a: Pontarró del Colador (1680 B: de 'l colador).– 1867 a: «torrent» del *Colador*<sup>4</sup>.

**Pontarró del Canyer [↖]**

1679 B, c, 1679 a, 1856 a: Pontarró del Canyer (1680 B: del canyer).– 1867 a: «torrent» del *Canyer*<sup>5</sup>.

**Pontarró dels Horts de Balsareny [↖]**

1679 B: Pontarró dels horts de Balsareny (1679 c: dels Horts de B.; 1679 a: dels Orts de B.).– 1815 A: Un puentecito vulgo Pontarró que cruzando por encima del Canal sirve para pasar las aguas Pluviales para que no dañen el Canal.– 1815 a: un pònt, vulgo *Pontarró*, que crasant per sobre el canal servèx per a passar les aygues de la pluja.– 1856 B, a: Pontarró dels horts de Balsareny.– 1867 a: «torrent» dels hòrts de Balsarèny<sup>6</sup>.

**Pontarró de la Rasa [↖]**

1680 B: Pontarró de la rosa [sic].– 1680 a: **Pontarró de la Rasa**.  
Deu ser el mateix:

**Pontarró del cap del pont de Santa Maria [↖]**

1856 B, 1856 a: Pontarró del cap del pont de Santa Maria.–  
Deu ser el mateix també:

**Torrent dels lladres [↖]**

1867 a: torrent dels *lladres*, ahont hi ha un pònt-canal de tres arcs que 's diu de Santa Maria<sup>7</sup>.

**Pont de Santa Maria [pón d'ə santəmə'riə]**

1679 B, c, a, 1680 B, a; 1856 B, 1856 a: Pont de Santa Maria.– 1815 A: La Puente nombrada de Santa Maria, que sirve de Canal, y es otra de las de primer orden por su estension y edificio.– 1815 a: pònt de Santa Maria, que servèx de canal y es obra de primer orde per sa estensió y construcció...– 1867 a: un pònt-canal de tres arcs que 's diu de Santa Maria<sup>8</sup>.

**Pontarró que baixa al Llobregat [↖]**

1679 B: Pontarró que baixa á Llobregat (1679 c: qui baixa al Ll.; 1679 a: qui baixa á Ll.).– 1680 B, el restellador (1680 a: Restallador).– 1856 B, 1856 a: Pontarró del restallador de Sta. Maria.– 1867 a: un conducte de desaygue, que servèx per a l'escura del canal; torrent anomenat *que Baxa del Llobregat*<sup>9</sup>.

**Pontarró dels Omplidors [↖]**

1856 B, 1856 a: Pontarró dels Omplidors<sup>10</sup>.

### **Mòdul hidromètric amb regulador automàtic [↔]**

1867 a: «Immediatament inferior al pont de Balsareny<sup>11</sup> s'hi construí en l'any 1859 el *Mòdul hidromètric ab regulador automàtic*, que servèx per a la tassació de mil litres d'áigua per según, quantitat que fou determinada pel Govern de la nació a fi d'evitar les continúes querelles de la vila de Sallent. La construcció del *Mòdul* se confià a D. Jaume de Castro, bax l'inspecció del enginyer del districte, D. Marián Parellada, qui fou el qui ab molt acèrt calculá que Manrèsa necessitava pel regadiu y demès necessitats a rao de mitj litro d'áigua per hectàrea. L'òbra va importar la quantitat de 20.000 pessètes.»

### **Pont del Rector [pón dəl řəktó]**

1679 B, C, a; 1680 B, a: Pont del Rector<sup>12</sup>.– 1815 A: «Al Puente que sirve de Canal nombrado dela Roqueta [...] En la parte inferior del Canal se hallan las Huertas que llaman de Balsareny [...] hasta d'ic'ha Puente dela Roqueta»<sup>13</sup>. 1856 a: Pònt [...] de la Roqueta, que també servèx de canal [...] – 1867 a: baxa l' áigua al creuer del *torrent de la Roqueta* per mèdi d' un conducte anomenat el *Pònt del Rector*.

### **Pontarró del Molí de Balsareny [əl mulí]**

1679 B, C: del molí de Balsareny.– 1679 a: del Molí de Balsareny [sic].– 1680 B, a: Pontarró del Molí.– 1856 B: Pontarró del Molí de Balsareny<sup>14</sup>.– 1856 a: Pontarró del molí de Balsareny.– 1867 a: travessant luègo els torrents del *molí de Balsareny*<sup>15</sup>.

### **Pontarró del Balç de Roqueta [əl báls]**

1679 B: Pontarró del bals de Roqueta (1679 C: del Vals de R.; 1679 a: del bals de R.; 1680 B: del bals de R.– 1680 a: de Bals de R).– 1867 a: el «torrent» del *Bals de la Roqueta*<sup>16</sup>.

### **La mina del Balç [lə mínə dəl báls]**

1815 A: el principio de la mina por donde pasa el Canal... comprehende 430 pásos ó 215 canas de largo que es todo el trecho de la Mina.– 1815 a: la Mina, per aont passa el canal... – 1867 a: entra a la gran *mina del Bals de Balsareny*, que es una òbra de gran importància no sòls per sa llargada de 561 canes, sinó perquè en part necessita que se la defènsi del riu ab grans muralles<sup>16bis</sup>.

### **Pont de la vinya d'en Martí [↔]**

1679 B: Pont de la vinya de 'n Martí (1679 C, a; 1856 B, a: Pont de la vinya den Martí).– 1680 B: Pont del cap de la vinya de Martí (1680 a: del cap de la vinya den M.).– 1867 a: fins arribar a la vinya de 'n Martí<sup>17</sup>.

### **Pont d'en Martí [↔]**

1679 B: Pont de 'n Martí (1679 C, a: den M.).– 1680 B: Pont de la caseta de Martí (1680 a: de la caseta den M.).– 1867 a: Seguèx l' áigua sobre pontarrons travessant els torrents de 'n Martí, [...] <sup>18</sup>.

### **Pont dels Gripaus [↔]**

1679 B, a; 1680 B, a; 1815 A; 1856 a: Pont dels Gripauts (1679 C: del [sic] Gripaus; 1679 a: dels Gripauts).– 1815 A, 1856 a: Pont dels Gripaus.– 1867 a: «el torrent» *dels Gripaus*<sup>19</sup>.

### **Pont del Plata [↔]**

1815 A: La Puente que sirve de Canal y se conoce por el nombre de Pont de Plata. – 1815 a: Pònt que servèx de canal anomenat Pònt de Plata.– 1856 B, a: Pont del Plata<sup>20</sup>.

### **Pont de Vilafruns [biləfrúns]**

1679 B; Pont Vilaperuns.— 1679 C, 1680 B: de Vilaperuns.— 1679 a, 1680 a: de Vila Peruns.— 1815 A: «el Pontarron que cruza el Canal por encima y sirbe de paso al camino real que dirige de Sallent á Balsareny».— 1815 a: el Pontarró, que crèua el canal per sobre y servèx de pas al camí real qui va de Sallent a Balsareny.— 1856 B: «Pontarró de la Fabrica de Vilafruns (antes Vilaperuns)<sup>21</sup>.— 1856 a: Pontarró de la Fábrica de Vilanfruns [sic] (antes Vilaperuns).— 1867 a: «el torrent» de *Vilafruns*<sup>22</sup>.

### **Pontarró de les Tàpies [ɔ]**

1679 B, C, a; 1856 B, a: Pontarró de las Tapias.— 1680 B, a: Pontarró del cap de las Tapias.— 1815 A: «otro Pontarron del paso del Camino Real».— 1867 a: «el torrent» de les *Tapias*.

### **Pont de Santa Cecilia [santə səsiljə]**

1679 B, C; 1856 B, a; 1867 a: Pont de St<sup>a</sup>. Cecilia.— 1679, a, 1680 a: Pont de Santa Cecilia.— 1680 B: Pont de Santa Cília<sup>23</sup>.

### **Pont dels Cirers [ɔ]**

1679 B, C, a; 1856 B, a: Pont dels Cirers.— 1680 B, a: Pont del Cirer.— 1867 a: *el torrent dels Cirers*<sup>24</sup>.

### **Pont de Conangla [pón də kunáŋglə]**

1679 B, a; 1680 B, a: Pont de Conangla.— C: Pont de can Angla.— 1856 B: de Punangla (antes de Can=Angla).— 1856 a: de Panangla (antes de can-Angla).— 1815 A: La Puente nombrada de Conangla otra de los de primer magnitud... que sirve de Canal y es de las más considerables como queda dicho.— 1815 a: Pònt de Conangla, altre dels de primer orde per sa estensió y construcció.— 1867 a: *el pònt de Conangla*, [...]  
el gran conducte de *Can Angla o punt Angla*<sup>25</sup>.

\* \* \*

### **NOTES**

1. Construïda aprofitant o engrandint la del Molí de Mateu de Vilallonga, a la Riera d'en Tort, entre 1339 i 1341; una riuada se la va endur pel juny de 1349; refeta, una altra avinguda la va destruir el 1583; del litigi amb Elionor i Ferran d'Oliver, senyors de Balsareny, amb motiu de la reconstrucció de la resclosa, es va arribar a la concòrdia de 1584, amb el cens de dotze capons cada any, que la ciutat de Manresa satisféu al baró de Balsareny fins a principi del segle XIX. Amb l'extinció de les jurisdiccions senyoriales s'oblidà aquest tribut, actualment restaurat en una cerimònia anyal que agermana Balsareny i Manresa. El nom amb què es coneix la resclosa, igual que la síquia, avui com ahir, a Balsareny, és «dels manresans», bé que la documentació de la Sèquia, des de l'òptica de Manresa, no recollia aquest punt de vista: per a Manresa era la «resclosa de Balsareny» o «del molí de Mateu Vilallonga».

2. Els rastelladors són els conductes que desvien l'aigua cap al riu quan es tanca el bagant a fi de netejar la síquia. No es tracta, doncs, de topònims. El mot és una variant del més comú *estallador* (cf. DCVB).

3. Del nom del propietari o conreador del tros. El cognom Richart, Ricart apareix documentat sovint des del segle XVII; i la primera que apareix al llibre d'òbits amb aquest llinatge, Catharina Richart, va morir el 1638 «de més de sent y deu anys». Noteu, aquí i més avall (Pont de la vinya d'en Martí, Pont d'en Martí), l'alternança *d'en* (den, de'n) i *del o de*.

4. *Colador*, *DECLC*. «lloc on s'engoleix sota terra un corrent d'aigua».
5. Encara actualment abunden els canyers entre la sèquia i el riu, però no es conserva el nom ni per al llocdit ni per al torrent.
6. Malgrat les riuades que, com la recent de 1984, se'ls enduen sencers, entre la síquia i el Llobregat sempre hi ha hagut regadiu. Els plets amb Manresa a causa de l'aprofitament il·legal de l'aigua de la Sèquia (de primer fent-hi forats i tapant-los; més tard, amb les «cantimplores» o «trompes» que en xuclaven el líquid) han estat endèmics. Són cèlebres els enfrontaments armats del baró Ferran d'Oliver i els seus vassalls contra els Consellers de Manresa en 1596 i del rector Diego Vinyes, que féu tocar a sometent en 1639 contra el sequier; i el judici que va perdre el rector Roc García, inventor d'un sistema de cantimplora, en 1787-1791.
7. No crec que el *Torrent dels Lladres* fos un altre nom de la *Riera del Mujal*, documentada des de ben antic i fins avui; més aviat ha de ser aquella mateixa «Rasa», suara sense nom, que hi devia haver a tocar («al cap de») el Pont de Santa Maria.
8. Interessant pont del segle XIV, és aquèducte per dintre i viaducte per damunt: persones i aigua hi travessen la Riera del Mujal. Al costat, una fita hi marca la jurisdicció de Manresa.
9. Evidentment, baixa «al» riu, no pas «del» riu. És un altre rastellador, que envia l'aigua al Llobregat.
10. Cap altra font no cita aquest pontarró.
11. Es refereix al Pont del Riu, sobre el Llobregat, obra del rector Roc Garcia (1797). El mòdul, i la caseta que el resguarda, es conserven, bé que ja inoperants; no se n'ha conservat cap nom popular: només «la caseta». No ha estat, doncs, mai un topònim.
12. En 1679 i 1680, abans d'aquest pont hi ha el *Pont dels Gripauts*, que en els documents posteriors és més avall, entre el Pont d'en Martí i el de Vilaforns. La ubicació del Pont del Rector és clara, ja que pont i nom es conserven; no així el nom del Pont dels Gripauts. Es deia així perquè passava pel lloc dit «els horts del Rector», propietat de la parròquia.
13. En diu «de Roqueta» perquè travessa la Riera de Roqueta, però el nom autèntic és *Pont del Rector*, ja que més amunt de la riera, fora de la síquia, hi ha dos altres ponts (a l'actual carrer Sant Marc, antic camí ral de Sallent) i a la carretera de Manresa amb el nom de Pont de Roqueta.
14. El transcriptor el situa per error abans, i no pas després, del Pont de la vinya del Martí; hi ha una crida al marge i una nota al final que ho rectifica.
15. L'antic Molí de Roqueta, molí fariner documentat ja el 1385, amb la seva resclosa, dona des de 1842 el nom popular, d'abast absolutament general, a la fàbrica «del Molí», malgrat els noms oficials de les diverses raons socials que l'han explotada durant un segle i mig.
16. El nom actual de l'indret és «El Balç» per antonomàsia. Aquest corònim, que des de Balari es suposa que és un dels elements que componen el nom del poble (BALTEUM ARENEUM, balç + areny), d'ús general per aquesta zona en lloc dels inusuals *cingle*, *estimball*, etc., només ha romàs com a topònim en aquest indret de tot el terme. Un precipici imponent, quasi vertical, sobre l'actual carretera de Manresa a Berga, arran de la síquia i el riu, just on la síquia s'amaga a la mina subterrània. És el lloc estratègic que va escollir el bandoler Jaume Cornet, dit l'Escolanet de Polinyà, l'any 1610, per rebentar la síquia a còpia de tirar-hi grans roques des de dalt del balç. El bandoler Jaume Alboqués, el 26 d'agost de 1842 el nom popular, d'abast absolutament general, a la fàbrica «del Molí», malgrat els noms oficials de les diverses raons socials que l'han explotada durant un segle i mig.

ser occit a Vic i el seu cap fou exposat a la torre del portal de Sobre-roca de Manresa; la ciutat va pagar de gust les 200 lliures promeses.

16bis. La cobertura del tram del Balç de Roqueta, per evitar esllavissades, data del s. XVIII o principi del XIX, ja que el 1815 es documenta per primer cop; el 1867 ja se n'havia cobert més tros.

17. La vinya, i molts altres terrenys del sector, pertanyien a l'antiga casa Martí (Martí del Lloch), indirectament documentada des del segle X, i que ja trobem explícitament en 1368, 1553, etc.

18. Aquest torrent Martí ja es troba documentat el segle X: *torrente Martino* (12 juliol 987: JUNYENT, *Diplomatari Vic*, IV: 454).

19. Com hem vist, 1679 i 1680 situen aquest pont abans del Pont del Rector, 1815 i 1856 el posen aquí, però ometen el Pont d'en Martí, 1856 esmenta els torrents d'en Martí i dels Gripauts. El nom al·ludeix sens dubte a la fauna de l'indret, abundant en granotes i gripaus.

20. Malgrat alguna ocurrència en «de», la contracció «del» suggereix que es tracta del renom d'un propietari.

21. A part del canvi de categoria pont — pontarró, aquest document el situa després del Pontarró de les Tàpies, i no abans. ¿Pot ser un altre pontarró, i el pont de Vilaforns ésser el del Plata?

22. El lloc de Santa Cecília (de Vilaforns) es documenta al segle X (any 951), però el nom de Vilaforns no apareix fins al XIV. ¿Pot ser un compost de *Villa* + antropònim germànic? El creuament amb *Anfruns*, cognom corrent al terme limítrof de Sallent, pot ser per etimologia popular; la grafia *Peruns* m'és misteriosa. Es poden afegir aquestes dades a R. CARRETÉ, *Toponímia i romanització... SdO-BI*, XXXVIII, desembre 1989, pàg. 10.

23. L'església de Santa Cecília, més tard de Santa Cecília de Vilaforns, documentada l'any 951, avui ja desapareguda, ha continuat donant nom al lloc fins avui.

24. Dendrònim, com tants noms d'arbres i plantes que trobem al llarg de la síquia: El Canyer, Els Àlbers, El Perelloner, El Pinyó, Els Magraners, La Figuereta, Els Noguers, Els Joncs, El Joncar, La Pollanca, L'Alzina, Les Alzines, Els Roures, L'Olivar, Les Vinyes, etc.

25. Malgrat la diversitat de grafies, vegeu DECLC s.v. *conangle*, on proposa l'ètim *CUMANGULUS*, *De Conangle* a *Can Angla* hi ha un pas, i un altre per a anomenar el pont *Pont Angle*, d'on Punangla, Panangla, Punt Angle; la pronúncia [punánɡl ] encara perviu, al costat de [kunánɡl ], com he pogut constatar en enquestes orals. Fortià SOLA (*Història de Sallent*, 1920) documenta ja la casa de Conangla el segle XIV. A la Riera de Conangla tenenegen Balsareny i Sallent; ja en aquest darrer municipi, però en terme de Conangla encara, es troben a la síquia, sota diverses variants gràfiques, els pontarrons de la *Quintana de Conangla*, dels *Albers* (o *Albes*) de *Conangla*, del *Perelloner de Conangla* i de la *Claveguera de Conangla*; dits alguns d'ells «del Corrons» (cognom d'un propietari posterior) o «de la Torre d'en Roca» (llinatge i nom de la casa que hi ha just a sobre de la Riera de Conangla. El pont data de l'any 1340, any de la interdicció que hem vist suara, quan la síquia entrà en terres sallentines.

**Col·loqui:** A part de P. CATALÀ sobre el valor del terme «baró», les altres intervencions delimiten l'extensió territorial del mot «Estellador» i variants: F. JOVÉ (A Les Borges del Camp, encara corrent per a indicar la tanca o presa dels recs d'aigua per a canviar-la de rec); M. HUGUET (també al Pla d'Urgell, per a fer passar l'aigua d'una síquia a una finca); Conxa LLORCA (la forma usual a Oliva – La Safor és «trastellador» o «trestellador» — fusta a la porta de les cases per a desviar l'aigua de les pluges fortes o riuedes).